

Õigus ja Kohus

Õiguste adusline ajakiri

„Päewalehe“, „Aja“
ja „Koidu“ hinnata
eralisa ▽ ▽ ▽ ▽

Ilmub 1 kord kuus

Tegew toimetaja ▽
cand. jur. J. Wilms

Nr. 3

Märts

1912

Omawalitsuse-ametnikkude nimetamine ja wabastamine.

Jüri Wilms.

II.

Minewases numbris katsufime maitswa seaduse ja senatipratita seisukohast küsimust walgustada, kas administratsional õigust on linna=omawalitsuse ametnikka, lada walitakse, kinnitamata jätta ja ametisse nimetada. Täna ses numbris waatame, mis sugused määrused käesolewas küsimuses walla=omawalitsuse ametnikkude kohta mahtawad.

Uue Rogukonna=seaduse järele on walla=omawalitsuse asutusteks: 1) walla täiskogu ja wolikogu ja 2) wallawanem abulistega. Wallakohus on wallakohtu=seaduse alusel korraldatud, enne loeti aga ka kes asutas otsekohe walla=omawalitsuse üheks lahutamata osaks. *) Walla täiskogu liikmeks on kõik täie=ea lised liikumata waranduse omanikud wallaliikmed, liikumata waranduste rentnikud ja talusulaste, mõisafulaste iseseiswate maata meeste asemikud iga kümne kohta üks. Walla täiskogus ei wõi need wallaliikmed osa wõtta, kes niisugustes turitöödes uurimise wõi kohtu all on, mis kõigi isik-

*) Rogukonna=seadus (1906. a.) § 3.

litult kui ka seisuse järele omandatud isearaliste õiguste ja eesõiguste taotamist ähwardavad tuua, wõi kes walla poolt kui terjajad abi saavad. Niisamuti wõib wallaliikmetelt, kes aasta jooksul oma kogukondlisi kohusi pole täitnud, täiskogust osawõtmise õigust ajutiselt ära wõtta *).

Wolikogu liikmed walib täiskogu par. 8. äramääratud arwul, mis kõige wähem kaheksa ja kõige rohkem kaetskümmendneli liiget suur wõib olla, niiviisi, et pooled omanikkude ja rentnikkude ja pooled sulaste ning iseseiswate maata meeste seast oleksiwad. **)

Et täiskogu liikmed mingisuguse kinnituse alla ei wõi läia, on iseeneestki arusaadaw. Nii kui linna wolikogu liikmed kinnitamise alla ei läi, nii ei läi selle alla walla wolikogu liikmed. Wahe on ainult see, et wallawolikogus üks kolmandik liikmeid iga aasta uute walimiste läbi uuendada tuleb, kuna linnawolikogu liikmed kõik korraga uueste walitakse.

Walla omawalitsuse ametnikkudest, kes administratsiooni kinnituse alla läiwad, tuleksiwad siin peaaegsajalikult wallawanemad oma abidega ja wallakirjutajad nimetada.

Enne aga, kui me praeguste seisuforda waatleme, ei oleks mitte huwitusetu paari reaga ära tähendada, missugusid muutuseastmeid ametnikkude walimine ja kinnitamine läbi on teinud. Selles asjas oleks meil õieti kolm seadust edenemiseastmel olemas. Esimene oli meie „Üksikutesse Talupoja-õigustesse eraldi mahutatud, ehk ta sisuliselt küll pea täieste ühesugune on. Nende Talupoja-õigustes olewate määruste asemele anti 1866. a. uus, nõndanimetatud Balti kubermangude walla-omawalitsuse seadus ehk lühidalt — Kogukonna-seadus,

kõigi kolme kubermangu kohta ühine. Wiimase asemele on 1906. aastal uus Kogukonna-seadus antud, mis kui mõned lahkuminekud maha arwata, peaaegu 1866. aasta Kogukonna-seadusega lõtku läib.

*) Sealsamas § 5.

***) Sealsamas § 8.

Kui me oma endiste walla=walitsuse kohta maksimate määruste poole pöörame, siis on mõisniku mõju esimene asi, mis meile silma puutub. Walla=omawalitsus oli suurel määdul mõisawalitsuse mõju all ja wiimisel oli walla=omawalitsuse asjades väga raske ja paljulaalw sõna laasa rääkida. Ennem ei walitud mitte otsekohe üks mees wallaameti peale, waid waliti kandidatisid. Kui wallawanema wõi tema abilise kohad priiks saiwad, siis tuli täiskogu kokku ja walis iga koha jaoks kolm kandidati. *) (Viwimaa kohta käiwad määrused on 1860. a. Talupoja=õigusest wõetud; ennemalt maksnud 1819. a. määrused on pea=aegu täieste niisamasugused). Need kolm kandidadi pandi siis mõisawalitsusele kinnitamiseks ette, kes nende kolme kandidadist ühe ära kinnitas wõi — sõna=sõnalit seadusest ümber pannes — ühe nimetas. Mõisawalitsus wõis kandidadid wallawanema=ameti peale nimetamata jätta ja siis pidi wald uued kandidadid ette panema. Teist korda ettepanud kandidatidest pidi mõisawalitsus ühe tingimata nimetama ja teisekordset nimetamata= wõi kinnitamatajätmise õigust mõisawalitsusel ei o l n u d. **). Gestimaal käis mõisawalitsuse poolt nimetatud kandidad weel kihelkonnakohtu kinnitamise alla ***), kuna aga Viwimaal mõisawalitsus lõpulik kinnitaja oli.

Willal aga mõisawalitsus ettepanud kandidadid kinnitamata wõis jätta, selle kohta ei ole otsekohe midagi üteldud ja selle peale tuleb wastust nendest paragrahwidest otsida, mis selle kohta käiwad, keda walla=ametisse wõib walida wõi teijiti üteldud — misugused walitawad kandidadid peawad olema ja keda walla=ameti peale mitte ei wõi walida. Gjimese küsimise peale, keda walla=ametisse wõib walida, loeme Gestimaa Talupoja=õiguse 374. paragrahwis: „Wanem ja abilisid wali=

*) Gestimaa Talup.=õigus § 380; Viwimaa Talup.=õigus § 329.

***) Sealsamas.

***) Gestimaa Talup.=õigus § 280, märkus 2.

tafse rentnikkude ja maaomanikkude liigist; nemad peawad laitmata elukommetega olema ja ei tohi kaelafohtulist karistust kandnud olla." Muud ei ole mitte midagi üteldud. Kui nüüd seda paragrahwi ligemalt harutada, siis tuleb ütelda, et siin üks lause ja nimelt „nemad peawad laitmata elukommetega olema“, mõisawalitusele täielise wabaduse annab kandidatiid kinnitamata jätta, sest selle üle otsustajaks, kas keegi laitmata elukommetega on, ei ole siin keegi muu kui seesama mõisawalitsus ise, kes teda kinnitama peab. Teised määrused, kust liigist kandidat peab olema ja et ta karistatud ei tohi olla, on kindlad ja objektiivsed. Kuid see ainuene lause, mis „laitmata elukommete“ kohta käib, annab igatahes mõisawalitusele võimaluse omale soovimata kandidati walla-ameti peale kinnitamata jätta. See kinnitamatajätmise võimalus on aga teisekordse kandidatide ettepanemisega piiratud, sest teisel korral peab juba mõisawalitsus, nagu eelpoolgi tähendatud, ettepandute hulgast ühe kandidati ära kinnitama.

Siwimaa Talupojaõiguses on selle kohta, teda walla-ametisse wõib walida, 311. paragrahwis järgmist üteldud: „Wanemad walitafse pea-asjalikult rentnikkude ja maaomanikkude liigist ja peawad võimalikult jõukad, mõistlikud ja täieste laitmata elukommetega inimesed olema? Nagu näeme, on siin pea täieste seesama määrus matfew, mis Gestimaal olemaski. Lahku läheb Siwimaa õigus ainult paaris punktis. Nii on üteldud, et wallawanem pea-asjalikult maaomanikkude ja rentnikkude liigist peab olema, ja sedawiisi ei ole siis ka mitte wõimata, et wallawanem maata meeste seas wõiks olla; selle punkti poolest on see wana Siwimaa Talupojaõiguse määrus siis pärastistest logukonnaseadustest demokraatsem ehk rahwalisem.

Kui me seda õigust vaatame, mis mõisawalituses walla-ametnikkude walimise asjus Talupojaõiguste põhjal käes oli, siis näeme, et see õigus nii-ütelda ainult eitaw oli, tema wõis kinnitamata jätta ja ka sedagi piiratud, kuna aga tal iseseiswat nimetamisõigust ei olnud:

ilma walla tahtmata ja teadmata ei võinud mõisavalit-
sus walla=ametnikku ametisse seada.

1866. aastal weebruarikuu 19. päeval kinnitati
KõigeTõrgemalt poolt Kogukonna=seadus, mis kõigi kolme
Balti kubermangu jaoks ühine ja mis walla=omawa-
litluse kohta maksivad endised määrused kõrwale heitis.
Oma kirjast sisemiste asjade ministeriumile annab Lii-
wi-, Eesti- ja Kuramaa kindralkuberner teada, et selle
Kogukonna=seaduse põhjusemõtteks on „kohaliste talupo-
gade kogukondlise ja eraelulise olukorra korraldamine
iseseiswatel alustel, mis mitte mõisnikkude mõju all ei
seisa.“

Mis sellesse puutub, et kogukondline korraldus mõis-
nikkude mõju alt pääsis, on küll õige, aga kas ta ka
iseseiswaks sai, see on küsimus, mille peale wastus edas-
pidises kirjelduses põhjalikumalt leidub; julguste võib
aga ütelda, et sõnad „iseseiswatel alustel“ kindralkuber-
neri kirjast väga hästi ka wälja oleksiwad võinud jääda,
ilma et seaduse mõte selle all oleks kannatanud.

Mõisawalitluse mõju alt pääsis küll omawalitlus,
aga ta seati kellewalitluse ametnikkude mõju alla, kellele
suurem wõim anti kui enne mõisawalitlustel oli olnud.

1866. a. Kogukonna=seaduse järele walib wallawane-
ma ja tema abilised walla täisloogu. Kirjutaja walitakse
wolilogu poolt. *). Iga uue walimise paneb senine
wallawanem ülemusele kinnitamiseks ette (komissaride sis-
seadmiseni oli selles asjas ülemuseks kihelkonnakohtus),
„walituid isituid võib ülemus ainult siis kinnitamata
jätta, kui walimiseforda on rifutud ehk kui isikuid on wa-
litud, keda seadus walida ei luba.“ **). Seadus ei luba
aga järgmisi isikuid walida: „kes kohtu poolt trahwitud
ehk tahtluse alla jäetud kui ka uurimise wõi kohtu all
olijad, ega need, keda politsei halbade elukommete eest
sagedaste on trahwinud. Peale nende võib kõiki walla-
litmeid, kes kaksikümmendwiis aastat wanad ja ristiustu,

*) § 26.

**) § 27.

walla-ametisse walida. Wallawanem, tema abilised ja peakohtumees peavad kas rentnikud või omanikud olema. Wallawanem ja peakohtumees ei tohi ühtegi teist ametit pidada, kuna aga muud ametid ühendada võib.“ *)

Mis ametist wabastamisesse puutub, siis on see 1866. a. Rogukonnaseaduse järele sõrdlemisi wäga lerge ja oleneb täieste ülemuse tahtmisest. § 30. järele on ülemusel luba walla-ametnikka lihtsa ametikooste korratu täitmise pärast ametist tagandada ja kohtu kätte anda. Korratut ametikooste täitmist võib aga wäga mitmet wiisi mõista ja ei wõi ütelda, et see kindel, wenimata mõiste oleks.

Nii siis, nagu näeme, ei anna 1886. a. Rogukonnaseadus ülemusele mitte luba walla-ametnikka nimetada (wallafirjutajad wälja arwatud, aga nendest kõneleme paar rida eraldi), ja ülemus võib ainult siis kinnitamata jätta, kui walimisekorda on rifutud või kui ametisse niisugune inimene on walitud, keda seadus walida ei luba. Wastasel korral saab kinnitamine ülemusele sunduselis.

1906. aastal anti uus Rogukonnaseadus wälja, mis aga 1866. a. omast wäga wähe lahku läheb ja ametnikkude walimise ja kinnitamise asjus täieste kofku käib. Nagu ennegi walib täiskogu (§ 25) ametnikud. Need pandakse kinnitamiseks talurahwa-asjade komiszarile ette, kes neid ainult siis kinnitamata võib jätta, kui walimisekorda on rifutud või kui need on walitud, keda seadus walida ei luba (§ 27). Seadus ei luba aga neid walida, kes kohtu poolt karistatud, kes uurimise või kohtu all või keda politsei sagedaste halbade elukommete eest on trahwinud (§ 28). Põhjused neeldamad, mis wanas, 1886. a. seaduseski, ainult kohtu poolt kahtluse alla jätmine on ära kaotatud.

Kui walimisekorda ei ole rifutud ja kui isik on walitud, keda Rogukonnaseaduse § 28 walida ei keela, siis on komiszar selge mõiste järele kohustatud walitud ametnikku kinnitama. On aga walimisekorda rifutud või

*) § 28.

isil walitud, keda Kogukonnaseaduse § 28. järele walida ei tohi, siis on komisjaril õigus walimist kinnitamata jätta ja siis tuleb uus walimine ette wõtta. Ükski muu põhjus ei tohi kinnitamise juures mõõduandew olla, kui ainult seaduses äranähtud põhjus

Kudas seisab aga lugu walla-ametnikkude nimetamisega? Kas on komisjaril wõi kõrgemal administratsjonil õigus walla-ametnikka nimetada wõi mitte? Enne kui seda küsimist maksma Kogukonnaseaduse seisukohast läbi waatame ja nimelt nende ametite kohta, mida meie pool au-ametitels peetakse wõi õigemine öeldud — omawalituse pärisametnikkude kohta, olgu paar sõna weel walla kirjutajate kohta. Kogukonnaseaduse 25. paragrafis (1886. a. § 26) on üteldud, et wallawolikogu walib wõi määrab walla kirjutaja ühes temale makstawa palgaga. Niisugusel korral, kui wallawolikogu kirjutaja on walinud, peab komisjar tema kinnitamise juures üleüldiseid walla-ametnikkude kinnitamise määrusi silmas pidama, sest erimäärusi ei ole olemas. Kui aga wolikogu sellest 25. paragrafi põhjal ühe kuu jooksul walla kirjutajat ei wali, siis võib komisjar selle määrata, ühes temale makstawa palgasummaga. Kui kirjutaja oma ametikohtuseid täita ei suuda, võib komisjar ta lahti lasta. (§ 30). Nii näeme siis, et kirjutaja walimise ja lahthlasstmise juures komisjaril suuremad õigused on kui teiste ametite juures. Walla-omawalitused peawad silmas pidama, et nad kirjutaja walimiseks määratud kuu-ajalist tähtaega mööda ei laseks ja sellega komisjarile õigust ei annaks wallale kirjutajat nimetada.

Kudas seisab lugu nimetamisega teiste ametite asjus?

Nagu juba paar korda lühedalt tähendatud, on meie praegune Kogukonnaseadus kui ta kõik endised selles asjas makswad määrused selle küsimuse kohta täiel selgusel. Ei kusagil, mitte mööda minneski, ei lase seadus arwata, et ülemusel walla-ametnikkude nimetamiseks luba oleks: see ei järgne seaduse otsekohesest ega üleüldisest mõistest ehi waimust.

Seaduses on kindlad piirid olemas, millal ülemus kinnitamata võib jätta ja millal kinnitamata peab.

Braegune Kogukonnaseadus on pea-aegu niisama sugune kui 1886. aasta omagi, ja sel ajal olivad veel teistfugused ajad: poliitikaliste waadete wõitlus polnud veel meieni tunginud. Müüd tuleb aga juhtumisi ette, et walitud ametnik kõigiti seaduse nõudmisi täidab, aga oma poliitikalise meelsuse poolest ülemusele ei meeldi. Ja mis tuleb niifugusel korral siis peale hakata? Seadus ei nõua enam weniwa mõistega „laimata elukombeid“, on aga kõik formuleerinud, ja nii jääb otsekohesele ülemusele ta oma arwamise järele elukommete hindamiseks wähe ruumi üle. Müüd kui seadus „segane“, siis tuleb teda seletada.

Kõrgemaits seaduseseletajaks asutuseks riigis on meil Walitsew Senat. Käesolewas küsimuses on Walitsewa Senati II departemang seletanud, et ametnikku ta siis võib kinnitamata jätta, kui selleks walitud isik mitte ustaw pole, kuid niifugusel korral peab ülemus mitte-ustawuse põhjused wõi tundemärgid ära tähendama (Seaduse Käsu kirj 1900. a. nr. 2593).

Ragu näha, on siin juba sootuks isefugune põhjus kinnitamatajätmiseks üles leitud — mitteustawus. Siin on asi aga siiski veel tervem, kui linna-omawalitfufe ametnikkude kinnitamata jätmise juures: wiimasel korral ei tarwitse ülemus oma arwamist inimese mitteustawuse kohta mitte põhjendada, aga walla-ametnikkude mitte-ustawaks pidamise puhul peab ülemus näitama, mispärast ta sedagi mitte-ustawaks peab. On aga põhjused üles loetud, siis võib nende wastu waielda ja neid arwustada, kui aga põhjendusi ei ole, ei saa ta kaebada, sest et midagi olemas pole, mida kaebtuses sisuliselt wõiks arwustada.

1902. a. nr. 695. all on Wal. Senati II departemang käsu kirjja awaldanud, milles umbes järgmõist öeldakse: walla-ametid on niifugused ametid teiste administratiwoliste ametite seas, mis mitte walla tahtmise

alt wabad ei wõi seista ja nii siis, kui wald walimast tōrgub wõi kui teegi kandidatidest tarwilist enamus ei saa, oleks komisjaril õigus wallawanemat nimetada, seda õigust peaks aga wāga harwa ja ettevaatlikult tarwitatama. Nii siis annab senat nimetamise õiguse, kui wald walimast tōrgub wõi kui üksti kandidat enamust ei saa.

See seletus ei käi ju ka mitte seaduse selge mõistega kokku, mille järele wana ametnik seni ametis peab olema, kui uus walitud; aga sellega tuleb igatahes rehkendada, sest Wal. Senati peale ei ole edasikaebamist. Kui aga wald walib, ja walimast mitte ei tōrgu, ja kandidatidest üks enamuse saab, siis ei saa nimetamise juures ka ettetoodud seaduseseletuse peale mitte toetada.

Jahi-õigus talu-rendimaa peal.

A. Peet.

II.

Walitsewa Senati I ja Kassatsioonidepartemangude üleüldine koosolek ei hoolinud oma seletuses 1893. a. nr. 24 Talupoja-õiguse 228. ja III jao 1255. paragrahwist midagi, nagu ka soowist talupoegasid maaga kindlustada ja selles mõttes neile maa peale täielist omanduse-õigust anda. Siin on Talupoja-õiguse 6. ja 7. paragrahwi *) peale toetades teine alus maksmaks loetud: lepinguosaliste waba kokkuleppimine niihästi rendileandmise kui ka omanduseks ostmise juures; tunnistatakse, et lepingu-õiguse kõrwaliste tingimiste nime all III jao 3943. Talupoegade-õiguse ja 220. ja 248. paragrahwi põhjal lepinguosaliste nõusolemisel punktisid üles wõib wõtta, mille järele müüjale kõiksugu õigusi, muu seas ka serwitudi-õigusi,

*) Need paragrahwid räägivad sellest, et rendi- ja ostulepingute tegemise juures lepinguosaliste waba kokkuleppimine mõõduandew on.

Toimetus.

müüdaiva maa peale võib jääda; müüja võib siis seda ferwitudi-digustega koormatud warandust omanikule rendile anda.

Nagu siit näha, ei ole Walitsew Senat oma selles otsuses 228. paragrahwi tähtsust (ühes 220. ja 248. paragrahwiga koos wõetud) mitte harutanud. Senat on siin ülemaltoodud otsusele wastukäiwa otsuse teinud ja nii ei ole wastolu mitte kõrwale saadetud.

Talupoja-diguse § 220. ja 248. kategorialist määrust ühelt poolt ja § 228. oma teiselt poolt filmas pidades, mis üksteisele wastu käiwad, ei wõi aga eespool-awaldatud põhjustel mitte sellega nõus olla, nagu käiks üks nendest erne 1856. a. Talupoja-diguse wäljakuulutamise-aja kohta ja teine sealt järgnema aja kohta; ka ei wõi Walitsewa Senati waatega, mis tema otsuses 1856. a. nr. 24 awaldatud, nõus olla; sellepärast tuleb minu arwates selles arwustusepunkti mujalt otsida.

Talupoja-diguse 5. ja 9. paragrahwis on määrus, mille järele talupoja-seisusel wääramata digus on ühte jagu mõisnikkude maad rendi wõi ostu teel (§ 46) tarwitada. Ostu teel läheb maa waba tarwitamise digus kui maa-digus *) ostjale üle (§ 80).

Niihästi rendi- kui ka ostulepingute tegemise juures on waba kokkuleppimise põhjussmõte maksmas (§ 6. ja 7.); seaduses ei ole aga määrust, mille järele müüja mõisnik ostu-müügi lepingu tegemise juures niisuguseid tingimisi ette ei wõiks kirjutada, mille järele ostjat tema maa-digustes ostetawa talumaa peale müüja mõisniku kasuks kitsendada. Kui kõigi diguste ja kohuste täpipealne äratähendamine lepinguosaliste wabast kokkuleppimisest ära oleneb ja kui seadus nende selget äratähendamist lepingus nõuab, siis on ka selge, et müüja mõisnik ostja talupoja nõusolemisel omale miimesugusid eesdigusi, muude seas ka ferwitudi-digusi jätta wõi neid omandada wõib, kui ta nende eest teatava

*) Maa-digus (real-digus) on digus, mis maaga ühes käib. Soimetus.

tasu maksab. Teiste sõnadega — jahidiguss või mõni muu diguss jääb lepinguss äratähendamise korral müügist nii kui wälja ja seaduses määratud korra järele müüja mõisniku tarwitada.

Kui aga ostu-müügi leping juba tehtud ja ostja juba talumaa omanik on, siis on tema uute serwitutide loomises oma maa peale § 228. *) mõttes piiratud. Mõisnikule jäetud ehk tema poolt omandatud digused tulewad aga 226. paragrahwi alla armata.

Nii tuleb siis § 220. ja 248. ühelt poolt ja § 226. ja 228. teiselt poolt seletajaks ja jagajaks punktiks see moment lugeda, mil talumaa mõisast lahutatakse ja omanduseks ostetakse.

Edasi tuleb selgitada, kas mõisnikule jäetud või tema poolt omandatud digused kui asjalised või isiklised serwitutid **) käsitada tulewad. Siin pean tarwilikuks tähendada, et niihästi § 220. kui ka 248. kus lepingu järele jäetud või omandatud digustest jutt on, müüjast mõisnikust räägivad, kui ka, et wiimane digused omale jätab. Seda silmas pidades, et seaduses neid üteldusi mitu korda on tarvitatud, kui ka seda, et seadust eestkätt sõnasõnalikult tuleb seletada, peab arvama, et seaduseandja siin just isikliste serwitutide loomist on mõtelnud, mille kestwuse III jao § 1293 ära määrab ***). Müüjaguste talumaade lahutamata osade tarwitamises on aga müüja mõisnik Talupoja-diguse 46. ja 226. ja III jao 1255. paragrahwi läbi piiratud. ****)

Siit järgnewad järgmised põhjused :

1) Jahidiguss on maa-diguss ja läheb seaduse järele

*) Võib ainult nende maatükkide heaks serwitutisid luua, mis sellesama mõisa järele on, kus tema omagi maa.

**) Asjaliseks nimetame seda serwituti, mis teatud asja kasuks koormatud asja peal lasub: isiklikeks — mis koormatud asja peal teatud isiku kasuks lasub. Toimetus.

***) § 1893.: Isiklised serwitutid, kuigi nad lepinguss on loodud, ei lähe mitte nende tarwitajate pärijate omanduseks ja lõpewad selle surmaga. Toimetus

****) Waata järgnewad põhjused 3. Toimetus.

maa ostu teel selle ostjale edasi; kui jahi-õiguse tarvitamine aga kolmanda isiku kätte jääb, siis on see tema serwitudi-õigus.

2) Talumaa müümise juures võib müüja mõisnik jahi-õiguse selle maa peale lohase tasu eest omale jätta või omandada, ja see on tema isiklike serwitut.

3) Seda serwitudi-õigust talumaa peal võib aga mõisnik ainult niiviisi tarvitada, et ta tema välja rendib või ära müüb, aga ainult nendele maatükkidele, mis sellefama mõisa päralt on.

4) Edaspidi võib aga talumaa peale serwitutisid üles üldse kui ka jahi-õiguse serwituti ainult nende maatükkide kasuks luua, mis sellefama mõisa järel on, kus koormatam maagi *).

Pärandamine Eesti- ja Liivimaa Talupoja-õiguse järele.

Anton Palwadre.

Sissejuhatuseks.

§ 1. Oja nendest õigustest, mis inimene oma eluajal enesele muretseb, ja nendest lohusustest, millega ta oma eluforda seab, taob ühes tema surmaga. Kaovad ehk lõpewad õigused ja lohusused, mis perekondlistest wahelordadest järgnewad, nagu mehe ja naise, wanemate ja laste õigused ja lohusused jne. Kaovad nimelt isiklikud õigused. Peale nende puht-isiklike õiguste kaovad ka waranduslikud õigused, mis teatava isiku omadustega seotud on, nagu teenistuselepingutest järgnewad õigused ja lohusused.

Suurem hulk õigustest ja lohusustest ehk waran-

*) Lugejad ei pea mitte arvama, et selles küsimuses teist waateid ei olegi. Nagu tõst enesest paistab, on ka Wälistsem Senat lahtuminewaid otsusi andnud, ja seda võib ka edaspidigi juhtuda, et lohus selles küsimuses teist mõtleb, kui töö kirjataja. Toimetus.

huslistest õiguslistest wahelordadest ei laota aga mitte ühes isiku surmaga oma testwust, waid jääb ta peale surma maitswaks. Inimene sureb, kuid juridikalised wahelordad, mis tema ja teiste wahel tekkiswad, testawad edasi ja surnud isiku asemele astuwad nendesse wahelordadesse tema järeltulijad.

Juridikaliste wahelordade loгу eht õiguste ja lohusustuste hulka, mis pärast isiku surma edasi testab, nimetatakse päranduseks. Kogu waranduse üleminekut teiste isikute kätte nimetatakse pärimiseks eht pärandamiseks. Kes päranduse järele jätab — on pärandaja, kelle kätte see pärandus läheb — on pärija. Pärimiseõiguse all mõistetakse teatava isiku õigusewõimalust päranduse omandamiseks ja pärandamiseõiguse all — õigusliste määruste loгу, mis surnud isiku waranduse üleminekut tema järeltulijatele korraldawad ja ära määravad.

§ 2. Harilikult mõistetakse pärandamise all waranduse üleminekut peale isiku füsilikalise surma, kuid juridikalijelt awaneb pärandus ka nendel juhtumistel, kui isik alles elab, kuna tema aga juridikalijelt surnuks arwatakse wõi maitswa õiguslise korra järele oma õigused laotab. Meie seadus tunneb surma korral järgmisi sündmusi, mille järele pärandus awaneb: 1) kõiida õiguste laotamist (kuriteo karistamise tagajärjel), 2) mungaseisusesse wastuwõtmist ja 3) teadmata äraolekut (kolmas kõide § 2851, 2853).

§ 3. Pärandus loetakse sest silmapilgust awanenuks, kui tähendatud sündmustest mõni kätte jõuab. Päranduse awanemise silmapill määrab ära, keda pärijaks tuleb pidada, sest pärimiseõigust arwatakse päranduse awamise silmapilgu järele: pärimiseõime peab päranduse awanemise silmapilgul olema ja peab päranduse wastuwõtmiseni testma (III l. § 1697). Pärimise juures testamendi eht lepingu järele nõutakse, et määratud pärija juba testamendi eht lepingu tegemise ajal õigusewõimeline oleks (III l. § 1697).

Pärimiseõigus on igauhel, kellel waranduse oman-

damise õigus on, niihästi füüsilistel isikutel kui ka juridikalistel (seltsidel, ühifustel, asutustel, seifustel). Pärimisõiguslised ei ole nimelt need, kellel varistuse puhul kõik õigused ära on võetud (III r. § 1696) ja mungad (üleriiklise seaduse alusel). Füüsilised isikud on pärimisvõimulised juba enne sündimist — idu algusest saadil. (III r. § 1695).

§ 4. Päranduse avamine ja pärimisvõimeliste isikute olemasolemine on pärandamise eeltingimiseks, mis päranduse ülemineku võimalikuks teevad.

Päranduse ülemineku aga pärandajalt teistele isikutele või teatavate isikute pärandamisele kutsumine konkreetilistel juhtumistel sünnib kolmel alusel: 1) testamendi 2) lepingu või 3) seaduse alusel (III r. § 1699, 1700). Päranduselepingul on eesõigus testamendi ees, lepingul ja testamendil mõlematel eesõigus seadusemääruste ees (III r. § 1701). Kuid Cesti- ja Vivimaal võivad ka kolm pärijat igakuks iselusel võistelda, ehk kaasa pärida, sest siin ei ole maksen Rooma õiguse päranduse- ja pärimise-üksuse põhjusemõte, vaid germanlaste õiguse põhjusemõte: pärandamine ja pärimine varanduse üksikutes osades.

§ 5. Pärimisele kutsutud isik aga ei ole mitte kohustatud pärandust vastu võtma: tema võib pärandust omandada, võib end pärandusest ka lahti ütelda (III r. § 2623). Mõnda siis ei ole pärija niisugustel korradel, kui pärandajalt rohkem kohustusi kui õigusi järele jääb, sugugi kohustatud pärandust vastu võtma; võtab ta aga päranduse vastu, siis vastutab ka pärandaja kohustuste eest. Kes aga pärandamiselepingu alusel pärib, see võib ainult sel korral päranduse omandamisest ära ütelda, kui äraütlemine lepingus eneses on lubatud (III r. § 2623).

Üleüldise jissejuhatuse lõpul peab veel tähendama, et pärimisele kutsumine ja päranduse omandamine selle piirkonna seaduste järele sünnib, kus pärandajal viimasel eluajal koht oli. Niisugust liikumata varanduse pärandamise ja pärimise õiguse määrab alati varanduse asu-

loha seadus. (III t. sissejuhatus XXXIV). Tähendab, kui Cesti- või Viivimaa talupoeg Wenemaal ära sureb ja liitumat warandust järele jätab, siis ei korralda selle waranduse üleminekut järeltulijatele mitte Cesti- või Viivimaa Talupoja-õigus, waid Wene tsiwil-õigus, nimelt X kõide.

Toimetuse kirjakaft.

(Siin awaldatakse üleüldisema tähtsusega küsimised ja nende wastused.)

Küsimine nr. 1. Olen kroonuwalla taluomanik. Minu heinamaa on mõisa järwe juures ja järw tuleb pooles rõngas minu heinamaa sisse. See oli mulle loomadejootmise ja linaleotamise-õigustega antud. Septembrikuul, sügisel, oli mõisa maamõõtja wäljas; See ajas järwele uue piiri. Tegid minu heinamaa sisse kolm uut kypitlat ja ajas minul järwe ühes järwe-äärse heinamaaga ära. Palun iuhastust, kuhu pean ma kaebama.

Wastus. Kui Teie seda maad juba üle aasta olete harwitanud, siis kaebage rahukohtusse (1 aasta jooksul) ja nõudke rikutud pidamise maksuaseleseadmist. Rahukohtus ei wõi mõisnik omandusekõsimust üles wõtta, waid peab niisugusel korral, kui ta maad omale tahab (olgu järwe all wõi kuival), ringkonnakohtusse kaebama.

Küsimus nr. 2. Minul on mõisa käest poekoht ühes 7 wafamaa maaga ja 6 wafamaad heinamaad renditud. Jüripäewal saab rendi-aeg mööda, aga minule üteldi 8. oktobril ülesse, palun teada, kas see lahtiütlemine ei oleks pidanud jacobipäewal olema. G. S.

Wastus. Nähtawaste on Teie poeruum ühes maaga ja heinamaaga mõisa maa peal ja mitte rendimaa peal; niisugusel korral on aga Kohaliste Seaduste 3. jao § 4105. põhjal kuuetuuliseft ülesütlemisest küll ja selle wastu ei saa waielda. On aga Teie pood talurendimaa peal, siis tuleb jacobipäewal üles ütelda.

Küsim. nr. 3. Palun Teie lehes seletust, kas walda-adel on seaduslikku õigust wallamaksu aasta eest ette nõuda, mis weel üle elamata, nii kui nüüdki 1912. a. ette? R.

Wastus. Rogukonnaseaduse 10. paragrafi 6. punkti järele on wallawolikogul õigus wallamaksu sissewõtmise lorda ära määrata ja nii wõib ta siis ka üle-elamata aasta jooksul selle aasta eest maksu ette nõuda. Kes woli-koogu otsusega selles asjas nõus ei ole, wõib komisjarile kaebada. Ei ole aga kaebatud ja on otsus kinnitatud, siis ei saa selle wastu enam waielda.

Rüsim. nr. 4. Kas määrab seadus ära, kui laugel monopol või illepood koolimajadest peab olema, kui suur võib see kõige ligem wähe olla? Misjugune seaduseparagrahw määrab selle ära? Kas võib juba olemasolewaid selle määruse järele finni panna? Unu.

Wastus. Monopol ei tohi koolimajale mitte lähemal olla kui 40 julla laugusel. See määrus maksab siis, kui koolimaja mitte ürikorteris ei ole, waid tal kroonu, koguonna või oma maja on. See määrus ei käi mitte meie lortside kohta, mille laugus või lähedus seaduses kindlaks pole määratud. (Akktsiimaksude seadus § 598.) Illepoodide kohta on seaduses ainult niipalju öeldud, et nad kooliga ühes majas ei tohi olla (sealsamas § 599). Kui laugel nad peawad olema, selle kohta ei ole midagi tähendatud. Kui nüüd monopol wõi illepood koolimajaga ettetoodud paragrafide poolt keelatud wahetorras on, siis võib nende kinnipanemist nõuda.

Rüsim. nr. 5. Umbes 18 aastat tagasi tuli A. mõisa walitsuse maamõõtja jüa ning mõötis saunikutele, kes oma saunauitid merekaldale üles on ehitanud (mõni juba 30 kuni 40 aastat tagasi), tüüid twiskawat mereliwa kätte, ühes järgmiste kontraktidega:

Plats nr. ... 8 kappu suur, NN.

§ 1. Selle platši eest lubab NN. S. mõisa põllul iga aasta poolteist walamaad ristihelma maha niita.

§ 2. Kui NN. seda oma lubamist mitte ei täida, siis on mõisawalitsusel õigus tema kääst 15 r. majaplatši eest aastas renti nõuda.

§ 3. NN. peab igasuguse seletamise päewal A. mõisa seletama tulema.

Kontrakt kannab allkirja A. mõisa walitsus.

Kas on mõisnikul õigus nii talitada, ja mis ütleb seadus selle kohta?

Wastus. Niipalju kui Teie küsimisest ja seletusest aru saab, on need kontrahid waba kottuleppimise alusel tehtud, s. t. saunikud oleksiwad wõinud need kontrahid ka tegemata jätta ja ära minna; nüüd on nad aga jäänud ja kontrahid teinud, ilma et neid keegi wägise oleks sundinud; kui aga kedagi wägise pole sunnitud, siis loeb seadus seda wabaks kottuleppimiseks, kuigi wast elutingimised teda selleks ehk sundisiwad. On aga leping tehtud, siis on mõlemad pooled kohustatud teda täitma ega wõi ka täitmise liigrastus sellest kohustusest wabastada (Koh. Sead. 3. jao § 3209). Nii siis on mõisnikul õigus oma warandusega wabalt talitada ja seadus et wõi seda talle mitte keelata.